

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE
FILMOVÁ A TELEVIZNÍ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha, 2022

Jakub Hons

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

FILMOVÁ A TELEVIZNÍ FAKULTA

Katedra Fotografie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Sociální média jako nástroj boje za sebeurčení

Jakub Hons

Vedoucí práce: Mgr. Michal Šimůnek, Ph.D.

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Přidělovaný titul: Bc.A

Praha, 2022

ACADEMY OF PERFORMING ARTS

FILM AND TV SCHOOL

Department of Photography

BACHELOR'S THESIS

Social media as vehicle for the self-determination struggle

Jakub Hons

Thesis master: Mgr. Michal Šimůnek, Ph.D.

Thesis opponent:

Date:

Assigned academic title: BcA.

Prague, 2022

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Sociální média jako nástroj boje za sebeurčení vypracoval samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha 15.4. 2022

Poděkování: *Mgr. Michal Šimůnek, Ph.D., Valentýna Žišková, Robert Hons*

Evidenční list

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že tuto práci použil pouze ke studijním účelům a prohlašuje, že jí vždy řádně uvede mezi použitými prameny.

Jméno	instituce	datum	Podpis

Upozornění:
Využití a společenské uplatnění výsledků bakalářské práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

OBSAH

1. Úvod	8
2. Historický kontext Západní Sahary	9
2.1. Kolonialismus v severní Africe	9
2.2. Španělská intervence	9
2.3. Konec koloniální politiky	10
2.4. Marocká okupace	11
2.5. Výpovědi z období invaze	12
2.6. Mauretánská fronta	14
2.7. Marocká fronta.....	14
2.8. Jednání o příměří	15
3. Arabské jaro + Západní Sahara	16
3.1. Arabské jaro a sociální sítě	17
3.2. Audiovizuální obsah sociálních sítí vs. tradiční masová zpravodajská média v kontextu Arabského jara	18
3.3. Arabské jaro v Egyptě a projekt: 18 Days in Egypt.....	19
3.4. Role sociálních sítí v Arabském jaru	20
4. Sociální sítě zapadosaharského odporu (současnost).....	20
4.1. Podoba sociálních sítí dnes.....	22
4.2. TikTok	23
4.3. Facebook	28
4.4. Instagram.....	30
5. Závěr.....	31
Obrazové přílohy:.....	33
Literatura:.....	37

Abstrakt

Práce si klade za cíl analyzovat a následně komparovat audiovizuální obsah sociálních sítí, jehož tématem jsou politicky významné události a aktivistická reakce na ně. Soustředí se konkrétně na obsah produkováný příslušníky Západosaharského národa a jeho podporovatelů. Sdílení aktivistického obsahu na sociálních sítích, jako jsou Facebook, Instagram či TikTok, je v utlačované zemi často jedinou možností, jak předávat světu informace o útlaku a příkořích, kterým obyvatelé v dané lokalitě čelí. První část práce se věnuje historickému a politickému kontextu Západní Sahary. Tělo textu tvoří analýza konkrétních audiovizuálních příspěvků.

Abstract

The goal of this paper is to analyse and compare audio-visual content of social networks, that deals with crucial political events and reactions to those events. It focuses mostly on the content, that is being produced by Western Saharawi and their supporters. Sharing this politically engaged content on social networks such as Facebook, Instagram or TikTok is in oppressed countries often the only way to inform the world about its oppressions. The first part focuses on surveying the historical and political context of Western Sahara. The main part of the text is the analysis of concrete audio-visual contribution

1. Úvod

Sociální sítě jsou pro účel šíření jakékoliv zprávy velmi funkční, a i mnohé skupiny, které jsou pod perzekucí politického systému, tuto komunikační cestu využívají. Počet uživatelů těchto největších platforem, je tak závratný že představuje nejlepší alternativu, jak zvýšit ve světě povědomí o dané situaci. Zároveň má tento způsob informování oproti klasickým sdělovacím mediím tu výhodu, že průběžně předává lidem, sledujícím tuto problematiku, stále aktuální informace. Oproti tomu tradiční zpravodajské platformy společnost informují jen na začátku konfliktu, či při jeho velkých zvratech. Tím částečně nechávají původní konflikt v zapomnění a pohřbívají ho pod nánosy dalších zpráv. Sociální sítě nicméně nemají editorskou korekturu a díky tomu na nich mohou vznikat různé falešné zprávy, hoaxy a podobné typy dezinformací. Toho využívají mocenské aparáty, které plní internetový prostor svou politickou propagandou. V dnešní době se již nejedná jen o propagandistické články, ilustrované manipulovanými fotografiemi, jak tomu bylo v minulosti. Tyto utlačovatelské systémy horlivě využívají všech možných prostředků komunikace. Zajímavým trendem je využívání tzv. influencerů, kteří jsou systémem dotováni, případně naopak donuceni aparátem vytvářet tuto propagandu. I přes tato úskalí se snaží aktivistky a aktivisté předat určitou zprávu světu a motivovat mladou generaci k politické angažovanosti a případnému boji vůči útlaku.

Práce je rozdělena na tři části. První z nich se věnuje historické a politické kontextualizaci Západní Sahary, mapuje nejzásadnější momenty napříč její historií a osvětluje její komplikovanou situaci. Druhá část práce je věnována teoretickým konceptům, ze kterých v pozdější analýze vycházíme. Současně nastiňuje vývoj audiovizuálního obsahu v kontextu arabského politického aktivismu. Třetí část je pokusem o definici a následnou analýzu jednotlivých tematických okruhů příspěvků prozápadosaharského aktivismu na sociálních sítích.

Cílem této práce je zvýšit povědomí o problematice Západní Sahary, a zároveň analyzovat audiovizuální příspěvky prozápadosaharských aktivistek a aktivistů.

Snažili jsme se vymezit zásadní shody a rozdíly v příspěvcích napříč různými sociálními sítěmi. Jako materiál nám posloužily příspěvky ze sociálních sítí TikTok, Facebook a Instagram, které jsme se nejprve pokusili klasifikovat podle jejich tematických okruhů a následně je analyzovat a porovnat.

2. Historický kontext Západní Sahary

2.1. Kolonialismus v severní Africe

První doložené zmínky o vlivu Evropanů na Západní Saharu se objevují již od 15. století. Tehdy se jednalo především o španělské a portugalské obchodníky s otroky. Jejich aktivita v místě dnešní Západní Sahary se omezovala jen na stavbu přístavů a drobných tvrzí u pobřeží atlantického oceánu. Západní Sahara před 19. stoletím byla tvořena mnoha kmenovými svazky, které se seskupovaly v různé aliance. Kmeny se přetahovaly mezi sebou o nadvládu v Západní Sahaře, ale zároveň čelily útokům marockých sultánů, kteří usilovali o konsolidaci moci v regionu a o získání kontroly nad důležitými obchodními cestami. Během 19. století můžeme sledovat oslabení marockých sultánů. *Některé kmeny, zejména Rgibatové, nikdy neuznaly svrchovatost marockých sultánů, uchovávaly si vlastní způsoby výběru vládců a ponechávaly si autonomii v rozhodování ve věcech politických, soudních či vojenských, skrze suverénní shromáždění jako bylo např. džemát.*¹

2.2. Španělská intervence

*„Do druhé poloviny 19. století byla Západní Sahara územím, které se nedostalo pod dlouhodobou a systematickou nadvládu žádné dynastie, či kmenové konfederace.“*² Pak se nicméně území stalo kolonií Španělského království. Kolonizace regionu Španěly během 80. let 19. století byla motivována zejména obchodně-strategickými zájmy. Kompletní kolonizace celého území trvala několik desítek let. Až v roce 1900 Španělské království podepsalo smlouvu s Francií, která držela nadvládu nad Marokem, jež definovala jasné hranice mezi francouzskou marockou kolonií a nově vzniklou kolonií Španělska Río de Oro (dnešní Západní Sahara). Do té doby mezi těmito oblastmi nebyla hranice nikdy geograficky daná, převážně z důvodu nomádské kultury kmenů ve vnitrozemí, pro něž bylo typické různě kočovat a nedodržovat vyčleněné hranice. Postupná

¹ Hodges 1983, s. 26

² Springerová a kol. 2011, s. 23

španělská anexe pak roku 1924 vyústila v založení nového útvaru s názvem Španělská Sahara, zahrnující kolonii Río de Oro (arabsky Wádí ad-Dahab). Španělé celou oblast kolonizovali až ve 30. letech 20. století. Po druhé světové válce, jako následek vyhlášení nezávislosti Maroka a mezinárodního tlaku, odsuzujícího koloniální éru, byl generál Franco donucen prohlásit Španělskou Saharu za provincii. Učinil tak roku 1952 v Caudillově dekretu.

2.3. Konec koloniální politiky

Španělská vláda se v 60. letech dostala pod velký tlak OSN, která silně kritizovala okupaci v oblasti severozápadní Afriky a vydala několik rezolucí na opuštění regionu. Již v této době se pokusil rezoluce napadnout tehdejší marocký král Hasan II. Ten si pod smyšlenou ideologií takzvaného Velkého Maroka nárokoval nejen celou Západní Saharu, ale i část dnešního Alžírsko, Mauretánie a Mali. „*Ideologii Velkého Maroka přijal Hassan II. (obr. 1) za oficiální doktrínu Maroka ve svém projevu z 20. srpna 1961.*“³ OSN po prozkoumání uznala, že tehdejší Španělská Sahara neovlivňovala teritoriální integritu států a národů v okolí. Ustanovila proto, že je nutné uspořádat referendum, ve kterém budou mít občané Španělské Sahary možnost rozhodnout o svém sebeurčení. Referendum v té době by pro Hasana II. nedopadlo příznivě, a proto, aby získal více času na zmaření západosaharské samostatnosti, se rozhodl celou kauzu předložit mezinárodnímu soudu v Haagu. Čas, který získal, využil k domluvení spojení s tehdy nestabilní Mauretánií. Ta měla být podle ideje Velkého Maroka jeho součástí, a danou smlouvu viděli její představitelé jako potenciální únik z této budoucnosti. Ze stejného důvodu přislíbil podporu Maroku i dnešní hlavní spojencem Západní Sahary – Alžírsko. Navíc obě země, Mauretánii i Alžírsko, motivovala vidina rozdělení si oblasti s Marokem. Též se Maroku podařilo získat na svou stranu USA, které v regionu hledalo spojence pro své ekonomické záměry. Maroko se pro ně stalo ideálním spojencem, protože Spojené Státy těžko mohly spolupracovat se socialisticky smýšlejícím Alžírskem, či s nestabilní a slabou Mauretánií. K této frakci se později přidala tehdy v regionu vlivná Francie. Dne 16. října 1975 Mezinárodní soud v Haagu vydal své stanovisko ohledně problematiky oblasti Západní Sahary. V prvé řadě soud negoval jakoukoliv

³ Ruiz, 2003, s. 17

možnost územní svrchovanosti Maroka nad Západní Saharou, přestože uznal existenci jistých historických pout mezi marockými vládci a některými nomádkými kmeny, žijícími na teritoriu Španělské Sahary. Druhou vyřčenou zásadou bylo právo Sahařanů na sebeurčení. O tom mělo být rozhodnuto prostřednictvím referenda, kterého se směli podle soudního rozhodnutí zúčastnit pouze původní obyvatelé teritoria. Tak zněl výsledek Haagského mezinárodního soudu, podle ICJ 1975. V době, kdy soud řešil tuto problematiku, OSN vyslala do regionu pozorovatelskou misi, která se vrátila s jasným stanoviskem: „*po své návštěvě v teritoriu došla [mise] k závěru, že většina obyvatelstva Španělské Sahary se staví jasně za nezávislost.*“⁴Obyvatelé Západní Sahary zatím neztráceli čas a roku 1974 založili Lidovou frontu za osvobození Sakíjat al-Hamra a Río de Oro, takzvanou Frontu Polisario. Tato fronta si kladla za cíl vytlačit z území stále působící španělské kolonizátory, destabilizovat těžbu fosfátu, a především bojovat za nezávislost.

2.4. Marocká okupace

Maroko usnesením soudu nebylo nikterak překvapeno a díky získanému času mohlo podniknout kroky, které byly neslučitelné se stanovisky OSN i mezinárodního soudu. Bezprostředně po zveřejnění výsledku tribunálem, za plného vědomí a podpory vlády USA, vydal Hasan II. příkaz k bezprecedentní invazi na Západní Saharu. Tentýž den, kdy byly zveřejněny závěry Mezinárodního soudního tribunálu, tedy 16. října 1975, marocký monarcha vyhlásil tzv. Zelený pochod. Využil tehdy komplikované situace španělské politiky, která se tou dobou potýkala s vlastními problémy a do konfliktu tudíž nezasáhla. Zelený pochod se uskutečnil 6. listopadu 1975. Marocký král zorganizoval tzv. „mírovou invazi“, tvořenou 350 000 civilisty, převážně chudými marockými rolníky, a to za tiché podpory FAR⁵. Na tento akt reagovala rada OSN vydáním rezolucí č. 379 a č. 380 a příkazem na okamžité stažení Maročanů z oblasti, které nicméně Maročané neuposlechli. Tato náhlá změna situace otřásla celou tehdejší španělskou politikou. Španělsko muselo

⁴ Ruiz, 1995, s. 126

⁵ Fuerzas Armadas Reales, Ozbrojené královské síly Maroka

upustit od podpory referenda o sebeurčení Sahařanů a bylo donuceno k podpoře Maroka. K tomuto kroku je vedlo několik faktorů. Zaprvé se domnívali, že vyhlášením nezávislosti by se mohla vytvořit mezi západosaharskou Lidovou frontou za osvobození Polisario a Frontou národního osvobození Alžírsko (FLN) silná vazba a že by mohlo dojít k posílení sovětského vlivu v tomto regionu. Za druhé hrála roli snaha o udržení ekonomických zájmů – na území probíhala těžba fosfátů.

Vyostřující se napětí postupně vedlo k sepsání trojstranné Madridské smlouvy mezi Marokem, Španělskem a Mauretánií. *Dne 14. listopadu 1975 smlouva přislíbila kompletní dekolonizaci do roku 1976 a pro mezidobí byla určena dočasná tripartitní správa, jež měla dle dohody respektovat názory obyvatel Španělské Sahary, vyjádřené skrze džemát⁶⁷.* Touto smlouvou Španělsko porušilo všechny rezoluce OSN. Smlouva přímo nepřislíbila Maroku ani Mauretánii právo na území Západní Sahary, ale nepřímou cestou uvolnila Maroku cestu pro další invazi. Na konci roku 1975 Hasan II. vyslal do oblasti stopadesátitisícovou armádu, které čelilo pouhých 10 000 Sahařanů. Odhaduje se, že na počátku tohoto konfliktu prchlo z oblasti okolo 40 000 civilistů do vnitrozemí, a především do Alžírsko, konkrétně do oblasti Tinduf, kde se nacházejí v uprchlických táborech dodnes.

V tomto období mezi 14. listopadem 1975 a únorem 1976, se neuskutečnilo žádné referendum o sebeurčení obyvatelstva Západní Sahary. Lidová fronta za osvobození Polisario se proto rozhodla založit 27. února 1976 Saharskou arabskou demokratickou republiku.

2.5. Výpovědi z období invaze

Následující výpovědi jsou přepisy z několika různých dokumentů, které zachycují autentické výpovědi pamětníků na tyto události.

Neznámá pamětnice, uprchlický tábor, Alžírsko: *„Během roku války vystupovala v Západní Sahaře hudební skupina Eluali. Zatímco byly shazovány bomby a střílelo se, my jsme koncertovali – a během toho nás na obloze mýjely*

⁶ Suverénní shromáždění obyvatel Západní Sahary

⁷ Springerová, 2011, s. 31

bombardovací letouny. Maročané se vznášeli na obloze nad námi a bombardovali nás Napalmem.“⁸

Khadra Maudruk, básnička, uprchlický tábor, Alžírsko: „navzdory tomu se naši synové ukázali jako hrdinové, které nebylo snadné překonat. Všechny je porazili a zvítězili. Když jim bylo řečeno, aby zastavili válku, rozhodli se pro nenásilný odpor. Nejprve si stěžovali: „Proč skončit, když jsme ještě neosvobodili naši zemi?“ Bylo jim řečeno, že vedení národa se na rozhodnutí podílelo. Víme, jak používat zbraně...používat zbraně je jednoduché, ale volíme nenásilný odpor“⁹

Neznámý pamětník, uprchlický tábor, Alžírsko: „Opustili jsme naše město v listopadu 1975. Byli jsme sevřeni mezi Mauretánií z jihu a Marokem ze severu. Jediná cesta na útěk vedla na východ. Měli jsme jen pár vozidel, aby mě a mé saharské společníky přepravily. Měli jsme jen pár věcí. Na cestě do Uum Dreiga jsme jeli v noci se zhasnutými světly. Auta stále narážela do stromů a kamenů. U Uum Dreiga přijeli do údolí, kde se nacházel uprchlický tábor, tam jsme potkali další prchající Sahařany. Po dvou týdnech v táboře jsme si všimli přilétajících marockých letounů. Světla jednoho vozidla byla zapnutá, někdo hned věděl, že budeme napadeni. Nikdo si to nedovedl představit, co přijde. Já ... rozdával potraviny ženám, když jsem uslyšel motory letadel letících ze severu. Začali bombardovat první uprchlický tábor. Lidé zemřeli okamžitě. Ženy se rozprchly do všech stran. Staří už nemohli nikam utéct. Abychom neutekli, marocká letadla tábor bombardovala znovu. Bomba zasáhla ošetřovnu, kde právě rodila žena jménem Chaiaa. Další bomby zasáhly skupinu stanů patřící rodině Ahel Mechnane. Všech deset členů rodiny zemřelo. Kusy jejich těl litaly vzduchem. Pamatuji si výraz mé matky, byla kompletně paralyzovaná. Vzápětí dopadly další bomby na tábor na jihu. Byl tam požár, dětská těla ležela po zemi. Někteří se schovali mezi stromy, byl tam Hammadha Ould Ahmed Zein, Ahmed Hatem a stará žena. Když je pilot viděl, zasáhl je salvou střelby. Byli zabiti. Poté jsme se skupinou sbírali roztroušené kusy těl a dávali je do pytlů. Identifikovali

⁸ Music of exile from the Saharawi of the Western Sahara, 1:54, <https://www.youtube.com/watch?v=KdB6OHjD-Uo>

⁹ Life is Waiting: Referendum and Resistance in Western Sahara 10:38, <https://www.youtube.com/watch?v=9QzRzm4uFxU&t=2398s>

jsme jednu ženskou ruku podle náramku, jmenovala se Mabi Bent Mechnan. Pro jejího manžela a tři dcery jsme našli jen část zmrzačeného těla. Ostatky jsme pohřbili v kráteru, který vytvořila bomba.^{10 11}

2.6. Mauretánská fronta

Mauretánie a Maroko ujednaly rozdělení Západní Sahary na dvě části již na konci roku 1975. I přes všechny rezoluce definitivně ustanovily nové státní hranice mezi těmito státy 14. dubna 1976. Právě na Mauretánii se se svými útoky zaměřily jednotky Fronty Polisario. Sahařané útočili především na ekonomicky strategická místa, takřka destabilizovali celou Mauretánii, a to i přes vojenskou podporu, kterou jí poskytovalo Maroko. Sahařané dokonce zaútočili v létě 1976 na hlavní město Mauretánie, Nuackhot. Neustávající tlak na Mauretánii nakonec vedl téměř k ekonomickému kolapsu. Celá situace vyústila ve finále roku 1978 do jednání o příměří mezi oběma stranami. Konečná smlouva byla sepsána 5. srpna 1979 v Alžírsku. Mauretánie dle smlouvy prohlašuje: „...že už nebude mít žádné teritoriální nároky ani jiné požadavky na Západní Saharu...“ a „...skončí nespravedlivou válku...“¹²

2.7. Marocká fronta

Ačkoliv se Lidová fronta za osvobození Polisario v první části války převážně zaměřila na slabšího nepřítele, relativně úspěšně vedla boj i s Marokem. I zde její členové využívali de facto stejné taktiky partizánského boje a odstřihávání důležitých ekonomických míst od celkové infrastruktury.

Během roku 1979 Polisario úspěšně udržovala podstatnou část pobřeží, a dokonce podnikla několik útoků na města El Airún a Bu Craa, držená Marokem. *Přestože se Hassanovi II. podařilo v roce 1979 získat velkou vojenskou pomoc od USA a Francie, dostali se Sahařané v roce 1980 dokonce na vzdálenost 180 km od marockého přístavu Agadir.*¹³

Přestože Maroko mělo velkou převahu jak po technické stránce, tak v počtech spojenců, stále se jim v první části války nedařilo Sahařany porazit, ani vytlačit z regionu. V osmdesátých letech Maroko změnilo strategii a začalo vytvářet velké

¹⁰ Jedná se o přesný přepis výpovědi, proto text neodpovídá běžným gramatickým a syntaktickým normám.

¹¹ Vandeweerd, Lost land, 4:39

¹² Peace Treaty Between the Polisario Front and the Islamic Republic of Mauretania

¹³ Vrabec 2007, s. 18

valy okolo strategických míst a u hranic s Alžírskem. Inspirací pro tuto taktiku byli pravděpodobně jejich francouzští spojenci, kteří ji využívali v Indočíně. Strategie valů měla mnoho výhod, val u hranic s Alžírskem byl diplomatický tah, který poukazoval na to, že Fronta Polisario utočí i ze sousední země a zamezil velkým střetům, které by přitahovaly světová média. Touto taktikou se Maroku podařilo zatlačit bojující Sahařany do vnitrozemí k alžírským hranicím.

2.8. Jednání o příměří

Až v druhé polovině 80. let se o ozbrojený konflikt začala více zajímat OSN, a to díky tehdejšímu generálnímu tajemníkovi, jímž byl Javier Pérez de Cuéllar. V roce 1988 OSN a OAJ¹⁴ vytvořili delegační skupinu, která měla za cíl dojednat mír v regionu. Až v roce 1990 začaly obě stany přímo jednat o mírové smlouvě, která byla nicméně spíše výhodná pro Maroko. Rezoluce umožňovala Maroku si ponechat své jednotky na území Západní Sahary. Nevyjadřovala se ani o osidlování území Maročany, které bylo podporováno Hassanem II. V dubnu 1991 byla pracovní skupina OSN pověřena dohlížením na příměří a přípravě referenda v oblasti. Těsně před zářijovým ukončením bojů však Maroko podniklo rozsáhlou vojenskou operaci proti oblastem, které byly ovládnuty Saharskou arabskou demokratickou republikou. Během útoku, ke kterému došlo 22. srpna 1991, se marocké armádě podařilo: „...zničit provinční hlavní město Tifariti, školu a nemocnici“¹⁵. Lidová Fronta Polisario se tím ale nenechala navzdory očekávání Maroka vyprovokovat. Nechtěli totiž svým počínáním narušit průběh jednání o příměří, které mělo být brzy uzavřeno. 6. září 1991, dva týdny poté, bylo skutečně ustanoveno příměří po šestnácti letech bojů. Slibované referendum se nicméně dosud neuskutečnilo a jeho výsledek by nebyl relevantní, protože území už dlouhá léta cíleně osidlují Maročané.

V současné době se nicméně situace změnila: „V listopadu 2020 Polisario prohlásilo příměří za neplatné, poté, co marocké síly násilně rozehnaly neozbrojenou Saharskou blokádu dálnice do Mauretánie, o níž hnutí za nezávislost prohlásilo, že byla vybudována v rozporu s příměřím.“¹⁶

¹⁴ The Office of Administration on Justice

¹⁵ Ruiz, 1995, s. 289

¹⁶ aljazeera.com, 2021: <https://www.aljazeera.com/news/2021/11/7/moroccos-king-says-western-sahara-status-not-up-for-debate>

3. Arabské jaro + Západní Sahara

Zásadním milníkem v aktivistických snahách a mobilizaci obyvatelstva skrze platformy sociálních sítí je v arabském světě bezpochyby Arabské jaro, jinak také arabská revoluce. Tak je nazývána masivní vlna protistátních protestů, které se uskutečnily ve velké části arabských států mezi lety 2010 až 2012. (viz obr. č.1) V mnohých státech mělo toto revoluční období za následek kompletní svržení tehdejších vlád, případně se podílelo na ustanovení zásadních politických změn, které přetrvávají dodnes.

Za počátek Arabského jara, případně Arabské revoluce, se většinou považuje čin Muhammada Buazíího, který se 17. prosince 2010 upálil před úřadem vlády Tuniska. Učinil tak na protest proti nezaměstnanosti a špatným životním podmínkám. To zvedlo obrovskou vlnu protestů v zemi, které donutily autoritářského prezidenta Zína Abidína bin Alího k abdikaci a opuštění země. Nicméně skutečný počátek Arabského jara byl o něco více na západ: „*Arabské jaro začalo v Západní Sahaře. Na konci roku 2010 domorodé obyvatelstvo Saharawi na tomto území demonstrovalo proti okupačním marockým úřadům. Jejich demonstrace byly násilně potlačeny. Bylo zabito 11 Saharawijců.*“¹⁷

I podle Noama Chomského¹⁸, politického aktivisty, filozofa a lingvisty a dalších politologů, arabistů, novinářů apod., začalo Arabské jaro v Západní Sahaře . Toto stanovisko podpořili také političtí analytici ze severní Afriky, včetně Hichama Yezzy, novináře a odborníka na severní Ariku, který uvedl: „*V říjnu 2010 – několik týdnů před tím osudným prosincovým střetnutím v Sidi Bouzid (Tunisko) mezi Muhammedem Buazíím a městským úředníkem – tisíce saharských mužů, žen a dětí založilo Gdeim Izik, tábor několik mil východně od Layyoune, hlavního města okupované Západní Sahary, jako akt masového protestu proti jejich pokračující marginalizaci pod desetiletí trvající marockou okupací jejich země...*“¹⁹

¹⁷ theguardian.com, 2012

<https://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2012/apr/17/western-sahara-forgotten-first-source>

¹⁸ Viz. <https://www.youtube.com/watch?v=JTjOt0Pz0BQ>

¹⁹ accord.org.za, 2015 <https://www.accord.org.za/conflict-trends/western-sahara-since-arab-spring/>

Gdeim Izik byl založen 9. října 2010 a fungoval až do jeho násilného napadení marockými bezpečnostními silami, ke kterému došlo 8. října 2010. Tisíce Sahařanů opustily hlavní město Západní Sahary, El Aaiún a další města a založily na protest v oblasti Gdeim Izik tábor, čítající přes 6 500 nomádkých stanů. Marocké síly brutálně napadly tábor brzy ráno 8. října 2010. Tomu předcházelo vyhoštění novinářů Al-Džazíry, kteří byli vysláni, aby informovali o událostech v táboře. Též byla uzavřena jejich kancelář v zemi. Také se objevily snahy zabránit příletu španělských novinářů z televizních kanálů TVE a TV3, všechny lety do oblasti byly zrušeny. Díky této blokaci nezávislých novinářů a cenzuře je obtížné zjistit přesná čísla obětí v Gdeim Izik, ale odhaduje se, že o život přišlo nejméně několik desítek Sahařanů a stovky jich byly zatčeny. Mezi zadrženými byli i tzv. „Gdeim Izik 25“. To je označení 25. civilistů, kteří byli odsouzeni marockým vojenským soudem za násilný odpor proti bezpečnostním silám a vytváření zločineckých gangů. *„Devět z mužů dostalo doživotí, 14 dostalo tresty odnětí svobody v rozmezí 20 až 30 let a dva byli propuštěni poté, co strávili své dvouleté tresty ve vězení a ve vyšetřovací vazbě nařízené soudem.“*²⁰

3.1. Arabské jaro a sociální sítě

*„Kromě otázek, proč některé režimy padly nebo proč některá protestní hnutí zakolísala, nám pohled zpět na tato nedávná povstání nabízí jedinečnou příležitost komparativně prozkoumat změny v sociální mobilizaci. V průběhu času Arabská povstání v roce 2011 měla, a nadále mají, hluboký vliv na Střední východ a severní Afriku.“*²¹ Masivní vlna Arabského jara zaskočila nejen vládnoucí garnituru, ale i politology či sociology. Došlo k velkému podcenění vlivu sociálních sítí, skrze ně se revoluční nálada rozmohla od Tunisko až po Omán. Většinové zastoupení protestujících byla mládež. Díky jejich digitální gramotnosti mohli snadno organizovat protestní akce ve své zemi a dál motivovat skrze sdílení videí a fotografií jiné nespokojené uživatele stejných sociálních sítí, kteří byli jejich činy inspirováni a organizovali vlastní protesty ve svých zemích. Díky pozdějším průzkumům bylo zjištěno²², že digitální gramotnost v jednotlivých zemích ovlivňovala kvantitu protestů, ale na druhou

²⁰ Tamt.

²¹ Volpi & Clark, 2019, s. 2

²² Viz Eva Bellin, s. 136

stranu také schopnost režimu potlačit protesty a odklonit pozornost médií, tak, jak tomu například bylo v západní Sahaře.

Youssef Cherif, tuniský politický analytik se k situaci vyjádřil následovně: „mnoho lidí se zbavilo strachu (z postihů ze strany státu) skrze Twitter nebo Facebook. Když někdo něco sdílel (protistátního) uvědomili si, že mohou také ... V roce 2011 mělo více než milion Tunisánů Facebook a když viděli, jak lidé odvážně čelí bezpečnostní službě, řekli si, že to se opravdu teď děje. Online aktivismus pomohl rozbít bariéru strachu, která byla v roce 2011 v Tunisku.“²³

Eva Bellin ve svém textu²⁴ popisuje, že hlavním spouštěčem revoluční nálady v arabské společnosti byly dlouhodobé křivdy, doprovázené nově nabytým pocitem trestní bezúhonnosti a přístupem k novým sociálním médiím. Rychle se šířící informace, a hlavně audiovizuální obsah přímo ze středu protestů, motivoval mnoho lidí a dodával odvalu ostatním vystoupit proti útlaku. Je pravděpodobné, že videa a fotografie, pořízené konkrétními, a především přímo angažovanými lidmi v samotném centru dění, způsobily mnohem silnější emocionální reakci než mediální obraz, který zprostředkovávaly zpravodajské kanály, především proto, že tato videa, vytvořená protestujícími, působí mnohem autentičtěji a jsou snadno šířitelná díky zpravidla menšímu formátu. V neposlední řadě nabízejí alternativu k cenzurovaným oficiálním zprávám.

3.2. Audiovizuální obsah sociálních sítí vs. tradiční masová zpravodajská média v kontextu Arabského jara

Lze rozlišit zásadní rozdíly mezi způsobem zachycení událostí kamerou reportážních štábů a mezi optikou kamery mobilních zařízení protestujících. Zatímco kamera štábů veřejnoprávních médií nabízí obraz často zdálky a zprostředkovává širokoúhlý pohled na dění, videa na sociálních sítích, tvořená přímými účastníky protestu, nabízí pohled téměř z první osoby, kamera se pohybuje přímo s osobou, v jejím obrazu jsou zachyceny části jeho/jejího těla (například při útěku nohy), a zároveň zřetelně slyšíme hlas tvůrce/tvůrkyně záznamu. Video, natočené z pozice první osoby vytváří mnohem větší prostor

²³ america.aljazeera.com, 2015, <http://america.aljazeera.com/watch/shows/morning-news/2015/12/how-social-media-played-a-role-in-tunisia.html>

²⁴ *Reconsidering the Robustness of Authoritarianism in the Middle East: Lessons from the Arab Spring*

pro ztotožnění se s jeho autorem. Potenciální recipient videa nabude pocit, že pokud se zachová stejně jako autor videa, bude i jeho situace stejná. Pokud je například podobná jejich výchozí situace (kupříkladu tvůrce i recipient jsou obyvatelé zemí, kde vládne autoritářský režim), video zachycující odpor proti tomuto režimu dodá recipientovi mnohem větší pocit odvahy a nepřímo sděluje, že může bojovat za svá práva stejně, jako tvůrce videa, a zároveň bude stejně obklopen davu lidí, kteří bojují s ním. Domníváme se, že audiovizuální obsah tvořen takřka z první osoby může na diváka zapůsobit mnohem více než kamera prostě observační.

Tento trend – obsah tvořen přímo uživateli sociálních sítí – který přišel s nástupem nových technologií, již začíná být často využíván tradičními mediálními domy. Díky snadnému dohledání na sociálních sítích, například skrze hashtagové vyhledávače, mají novináři obrovský zdroj informací a audiovizuálního materiálu, který mohou využít v jejich práci. Tento trend je dobře viditelný například v dnes probíhající válce na Ukrajině. Většina záběrů z válkou zasažených lokalit, které novináři využívají, pochází ze sociálních sítí, kam je po stovkách přidávají uživatelé, pohybující se v oblasti. Samozřejmě tyto příspěvky mohou přinášet i riziko dezinformací, či promyšlené propagandy. *Jako příklady uvádí server BBC třeba záběry z bombardování v Sýrii z roku 2020, podobně staré záběry po explozi v bejrútském přístavu, nebo ještě starší záběry z ruské anexe Krymu před osmi lety. Nyní tato videa kolují po internetu coby „záběry z války na Ukrajině“²⁵.*

3.3. Arabské jaro v Egyptě a projekt: 18 Days in Egypt
Příkladná ukázka propojení revoluce a sociálních sítí, v kontextu arabského jara, je bezpochyby protest obyvatel v Egyptě. To nastalo 25. ledna 2011, na státní svátek protikolonialistického povstání policie v Ismaili. *Protesty se rozrostly rychle z hlavního města do celé země, do boje proti prezidentovi Mubarakovi se zapojily miliony lidí.*²⁶

Této události využilo duo Jigar Mehta, novinář a Yasmin Elyat, programátorka, ve společném projektu 18 Days in Egypt. Jednalo se o online platformu,

²⁵ irozhlas.cz, 2022, https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/falesna-idea-dezinformace-bbc-navod-poznavani_2203141735_pik

²⁶ Hesová, 2011, s. 2

dokumentující průběh Arabského jara v reálném čase. „*Myšlenkou 18 Days in Egypt je skutečně přehodnotit dokumentární budoucnost a dostat diváky blíže k vypravěčům. V našem případě jsou vypravěči lidé, kteří tyto zážitky skutečně prožili.*“²⁷ Jigar Mehta a Yasmin Elyat vytvořili crowdsourcingový dokument, postavený na interaktivní platformě GroupStream. Kdokoliv v Egyptě se po dobu 18. dní mohl stát tvůrcem streamu, přispěvatelem fotografií, videí nebo textu, zaměřených na téma revoluce v Egyptě. Návštěvníci webu mohli přeskakovat libovolně ze streamů v reálném čase, a zároveň sledovat dění z různých úhlů pohledu.

3.4. Role sociálních sítí v Arabském jaru

Sociální sítě sehrály velkou roli například v Tunisku, Egyptě a dalších zemích. Velká síla odporu či masovost protestujících nicméně ne vždy vedla ke změnám v daném státu, které by měly dlouhodobého trvání. Na základě již zmiňovaného výzkumu Evy Bellin se domníváme, že právě sociální sítě sehrály zásadní roli, ale zároveň je třeba mít na paměti, že mnohé země silou cenzury ovlivňovaly informovanost jiných zahraničních zemí a organizací. Právě sociální sítě často byly jedinou skulinou, kterou mohly proudit informace skrze státní cenzuru, na jejichž základě se mohlo mobilizovat obyvatelstvo. Zároveň mohly skrze různé platformy pronikat informace do zahraničí, k státům a nadvládním organizacím, které po zhlédnutí brutality státu vůči občanům vytvořily tlak na vládnoucí garnituru a přispěly k významným změnám v rámci daných států. Digitální gramotnost tedy byla při průběhu různých revolucí zásadní. Státy s cenzurou, či silnou diskriminací menšin zabraňovaly přístupu k sociálním sítím a tím potlačovaly větší mobilizaci, či únik zpráv do světa, jako tomu bylo například v Západní Sahaře. Domníváme se, že tehdejší nízká úroveň digitální gramotnosti, způsobená především represemi Maroka a nepřítomností médií, zapříčinila neúspěch celého povstání 8. října roku 2010 v táboře Gdeim Izik.

4. Sociální sítě zapadosaharského odporu (současnost)

Společně s nástupem sociálních sítí v posledních letech se tyto technologie rozšířily i mezi aktivisty/aktivistky a obyvatele Západní Sahary. Tím pádem se celá problematika dostává z cenzurované oblasti za hranice země

²⁷ 18 Days in Egypt, <https://docubase.mit.edu/project/18-days-in-egypt/> 2011

k lidskoprávním aktivistům či organizacím. Vytvoření přímých spojení prostřednictvím internetové komunikace, video a fotografické dokumentace a používání mobilních telefonů, podpořilo kontakt a dialog mezi obyvateli Saharawi na tomto území (ovládaném Marokem) a lidmi, žijícími od roku 1976 v diaspoře v uprchlických táborech v Alžírsku. Sdílený materiál nefunguje pouze jen jako informační proud o útlaku, ale též jako hybná síla pro větší angažovanost Sahařanů a i aktivistů v zahraničí.

Některé úspěšné, politicky orientované prozápadosaharské profily a stránky zprostředkovávají bezprostřední přístup k písemným i audiovizuálním svědectvím o porušování lidských práv, aktuálním zprávám a událostem v regionu. *„Bezprostřednost, s jakou lze elektronická média vytvářet a konzumovat, vytváří teleskopický efekt, v němž krátké audio-video klipy nebo „zvukové bajty“ stále více formují veřejné chápání a konstrukce světových událostí a zprostředkovávají mezery veřejného a soukromého, místního a globálního.“*²⁸

*„Mediální krajina“*²⁹ zprostředkovává uživateli sociálních sítí obraz příkoří, která běžní obyvatelé zažívají. Sdílením na sociální sítě se vytváří možnost prožít zkušenost těchto obyvatel. Deubel dále rozvádí koncept mediální krajiny v kontextu Západní Sahary. Podle ní vznikající digitální mediální scény z oblasti Západní Sahary, vytvořily nové křižovatky vzájemného působení mezi aktivisty, podporovateli, Sahařany, kteří žijí stále v oblasti Západní Sahary, uprchlíky v táborech a exulanty v jiných zemích. Hlavními body těchto mediálních krajin je zaprvé oběh obrazů a vyprávění o identitě Sahařanů, dále aspirace a materiální reality v mezích dlouhodobého konfliktu.

„Během návštěvy tábora, která proběhla 27. února roku 2007, jsem navštívil veřejný koncert a čtení poezie na oslavu ženské konference konané v táboře a pozoroval jsem několik saharských mladých lidí v publiku, jak drželi své mobilní telefony v davu a používali je jako mikrofony k vysílání hudby a poezie přátelům a rodině v El-Ayounu³⁰ v reálném čase. V Agadiru v Maroku jsem byl svědkem toho, jak saharští studentští aktivisté z Ibn Zohr University v Agadiru, pomocí

²⁸ Deubel, 2015, s. 3

²⁹ V originále *mediascapes*, označuje distribuci elektronických technologií, které produkují informace. Zároveň je také označením pro informace, které tyto technologie šíří.

³⁰ hlavní město Západní Sahary

*svých mobilních telefonů zachytili fotografické snímky policejní brutality během studentského protestu na jaře roku 2007 a posílali tyto snímky kontaktům v táborech a mezinárodním organizacím pro lidská práva jako okamžitou formu dokumentace a obhajoby spravedlnosti.*³¹

Ještě před pár lety komunikace mezi obyvateli okupovaného území a jejich uprchlými rodinami a přáteli v Alžírsku (ale také jinde v zahraničí), byla dosti obtížná. Marocké úřady se snažily omezit přístup Sahařanů k telefonům a jiným technologiím, a zároveň blokovaly signály z rozhlasových stanic, vysílaných Polisariem. Od nástupu satelitního vysílání v devadesátých letech se postupně daří čím dále více propojovat segregované Sahařany se světem okolo.

4.1. Podoba sociálních sítí dnes

Sociální sítě jako Facebook, Instagram a Tiktok, které tento text zkoumá na základě audiovizuálního obsahu, jsou v kontextu Západní Sahary velmi pestrým zdrojem všemožných typů a formátů obsahu. Jednotlivé formáty a formy samozřejmě liší, protože jsou závislé na funkci dané sociální sítě. V celkovém narativu však obecně můžeme vysledovat jisté univerzálie. V této kapitole se pokusíme na základě vlastního průzkumu definovat klíčová témata, která Západosahařané a jejich sympatizanti komunikují na sociálních sítích. Text v prostoru sociálních sítí zkoumá primárně audiovizuální obsah, objevující se napříč profily a sítěmi. Dohledávání zkoumaných materiálů bylo provedeno především skrze hashtagové vyhledávání: #westernsahara, #saharalibre, #freewesternsahara, #الصحراء الغربية الحرة³², a tak dále.

Profily šířící prozápadosaharskou tematiku často bývají anonymní. Domníváme se, že tomu je tak hlavně z důvodu obav z postihu Marockým režimem, který jakékoliv prozápadosaharské aktivity tvrdě trestá. Tyto profily často netvoří vlastní audiovizuální obsah, ale spíše sdílejí již existující materiál. Ten často modifikují o přidané digitální samolepky, hudbu, text, či například efektové prolínání obrazů. Tyto profily vystupují pod smyšleným jménem, nebo pod názvy jako jsou například: @f_sahara_libre6, @jadi575³³ a tak dále. Profily, za nimiž můžeme snadno rozpoznat reálného uživatele na základě jejich obsahu,

³¹ Deubel, 2011, s. 5

³² Svobodná Západní Sahara

³³ Názvy účtů ze sociální sítě Tiktok.

spravují často aktivistky a aktivisté žijící v zahraničí, jako je například významná aktivistka se saharskými kořeny, žijící ve Španělsku @teshidi³⁴ a asi nejvýznamnější profil Together to end the siege of the Khaya family @freesultana3³⁵.

4.2. TikTok

TikTok je relativně nová mobilní aplikace a sociální síť. Je vyvíjena čínskou společností ByteDance. Platforma je zaměřena především na vytváření a sdílení krátkých videí o formátu okolo 15 sekund. V posledních letech je nicméně možné nahrávat videa dlouhá až 3 minuty. TikTok je zajímavý obzvláště častým kopírováním již existujících šablon. Velmi běžnou praxí je, že některý z vlivných uživatelů, tzv. influencerů, vytvoří video nebo slide show s určitou formou, jeho fanoušci ho pak napodobují, a vytvářejí takřka stejnou scénu. Tím dochází k repetici stejného tématu, jen s drobnými úpravami, které produkují jednotliví uživatelé. Tato repetitivnost se objevuje i u obsahů s tematikou aktivismu. Tato aplikace se stala velmi populární po celém světě, a to včetně Západní Sahary. „*TikTok měl ve 4. čtvrtletí 2021 1,2 miliardy aktivních uživatelů měsíčně a očekává se, že do konce roku 2022 dosáhne 1,5 miliardy*“³⁶.

Text na základě rešerše sociálních sítí, konkrétně TikToku, Facebooku a Instagramu, vymezuje několik kategorií audiovizuálního obsahu, které jsou relevantní v tématu Západní Sahary a boje za sebeurčení. Největší pozornost jsme věnovali příspěvkům na TikToku, neboť tato platforma je v poslední době pro demonstrování tématu Západní Sahary využívána nejvíce. Kategorie definujeme na základě nejčastějších tematických okruhů.

Kategorie vymezujeme na základě průzkumu následovně:

4.2.1. *Militární tematika (Lidová fronta za osvobození Polisario):*

Poté, co Polisario v listopadu 2020, prohlásilo příměří s Marokem za neplatné a vstoupilo do vojenské aktivity, se tento fakt projevil i na sociálních sítích. Příspěvky, které tuto skutečnost zachycují, jsou nejčastěji slide shows fotografií, zachycujících západosaharskou armádu na přehlídkách, které se konají

³⁴ Název účtu na sociální síti Instagram.

³⁵ Název účtu na sociální síti Facebook.

³⁶ [businessofapps.com, 2022 https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/](https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/)

v táborech v oblast Tindúf. Tyto záběry jsou někdy kombinovány se záběry armády spřáteleného Alžírska, které Polisario podporuje i vojensky, a též dalších spřátelených států a jejich armád, konkrétně Indie, Mexika, Íránu, Venezuely, Vietnamu, Nigérie a Jižní Afriky. Příspěvky na toto téma porovnávají často armádu Maroka a výše uvedených států. Tento typ videí se snaží poukázat na armádní sílu, která podle tvůrců těchto příspěvků stojí za jejich skromnou armádou. (obr. 2,3)

Během již znovu probíhajícího otevřeného konfliktu západosaharské jednotky utočí na val oddělující Polisario od okupované Západní Sahary. Nejčastěji se jedná o odstřelování lehčími raketami. Tyto vojenské akce jsou samozřejmě dokumentovány a sdíleny. Celé video často bývá doprovázené hudebním podkresem. V militární tematice hojně figuruje současný Saharský prezident Brahim Gali, zpravidla oděn v uniformě, zachycen na fotografii v situaci, kdy salutuje armádě.

Militární tematika je v kontextu Západní Sahary komunikována především glorifikačně. Sahařané jednak prezentují chabrost a odhodlanost svých bojovnic/bojovníků, ale komunikují také téma opouštění rodiny a domova vstříc bitevní frontě v podobě emotivních videí. Taktéž s hrdostí sdílejí i ženskou část armády, a to stejnou optikou jako část mužskou. Nevytvářejí žádnou sexualizaci těchto žen, jsou prezentovány stejně a bez rozdílu.

4.2.2. Manifestace kulturní příslušnosti (západosaharská):
Západosahařani jsou dle jejich sebe prezentace skrze sociální sítě na svou kulturu velmi hrdí. Především na kulturu nomádskou. Často na TikToku můžeme nalézt mnohá videa a slide shows, která zachycují jejich specifické tradice Sahwari. Tématy těchto videí je například stavění nomádských stanů, či příprava tradičního čaje. Obojí je nedílnou součástí kočovné saharské kultury. Obrazy s touto tematikou jsou často idealizované a vizuálně stylizované.

Častým a populárním jevem je též výzva pod hashtagy #werarflip nebo jen #fyp, v níž je osoba v první části videa oděna civilně (často evropský způsobem) a následně díky střihu výrazně promění svou vizáž. Jedná se o globální trend, vytvořený západními influencery. V kontextu Západní Sahary se tento trend dá sledovat zejména u mladších uživatelů TikToku. Ti často žijí v zahraničí, ale mají saharské kořeny a manifestují svou etnickou příslušnost právě skrze tato

videa. Změna vypadá zpravidla tak, že se uživatel převlékne do tradičních oděvů, u žen je často doprovázena výrazným make-upem, užitím heny a tak dále. (obr 4,5)

4.2.3. *Protestní tematika v Západní Sahaře a mimo ni:*

Na sociální síti TikTok se samozřejmě objevuje i tematika přímého odporu ve stylu protestů v ulicích. Nejčastěji jsou komunikovány ve formátu krátkých videí, které se liší na základě místa vzniku. Místo vzniku ovlivňuje jak charakter videa, tak i jeho atmosféru. Text komparativní metodou porovnává protestní videa z oblastí okupované Západní Sahary a španělských měst. Ta jsou zvolena z důvodu velké četnosti protestů, které plynou z většího množství uprchlých Sahařanů a politicko-historické provázanosti obou území.

Protestní akce vznikající na okupovaném území Západní Sahary a na území Maroka, mají oproti zahraničí odlišný charakter. Protesty zde často bývají menší, z důvodu strachu z postihu marockým režimem, a zároveň často končí brutálním potlačením. Nejčastěji se jedná o videa zachycující brutalitu, případně je optika soustředěna na činnost jednotlivce. Kamera v tomto kontextu nejčastěji zaujímá pozici observační a přináší spíše informační typ sdělení. Videá často doplňují texty, zprostředkovávající celkový kontext, nebo takové, v nichž je znatelná rétorika glorifikující protestující stranu. Častým prvkem je západosaharská vlajka, která je Marokem zakázaná a protestující může za její držení mít velký postih ze strany policie. Často na videích můžeme sledovat pokusy policie vlajku zabavit, nebo naopak jednotlivce, který západosaharskou vlajku zachrání před spálením z rukou marocké protistrany. Četnost zdokumentovaných protestů z oblasti Západní Sahary není nikterak velká. Jedná se o několik videí, která se sdílí stále dokola a sdílející uživatel přispěje maximálně jiným textem, či přidá elektronické samolepky. Mezi nejvíce využívané samolepky patří vlajky Západní Sahary, revoluční pěst v západosaharských barvách, či pohyblivé texty, jako je například SAHARA LIBRE a tak dále. Významnou postavou videí tohoto typu je samozřejmě lidskoprávní aktivistka pro práva Západní Sahary Sultana Khaya a její rodina. Těm se text věnuje podrobněji v části věnované Facebooku. Na platformě TikTok se nejčastěji objevují zásadní momenty jejího aktivismu, který každý den dokumentuje. Zachycuje zásadní momenty – od výseků z brutálních postupů

marockých tajných služeb, až po působivé manifestace na střeše jejího domu uprostřed písečné bouře.

Oproti tomu protestní akce v jiných státech, především ve Španělsku, mají odlišný vizuální charakter. Kamera ve videích zachycuje často události z perspektivy protestujícího člověka. Díky tomu, že lidé v zahraničí nečelí nebezpečí ze strany policie, mají jejich videa méně hektickou povahu. Záběry často zachycují záplavu vlajek a transparentů. Často je vidět jen krátký výsek obrazu, většinou s pomalým švenkem. Tato videa se podobají těm, která můžeme sledovat na tzv. stories³⁷, nebo na Instagramu. Výraznou postavou často bývá španělská aktivistka se západosaharskými kořeny, která vystupuje na Instagramu pod jménem Tesh Sidi. Tento typ videí často doprovází přidané skladby od Saharské aktivistky Mariem Hassan, té se text věnuje blíže v oblasti hudby na sociálních sítích, případně kanonické partizánské aktivistické skladby, například píseň Bella Ciao a podobně. (obr. 6,7)

4.2.4. *Nejmladší generace Sahařanů:*

Zajímavým motivem, který se objevuje na této sociální síti, je budování saharské nacionality u mladé generace, žijící mimo zemi v diaspoře a snaha o zachování kontinuity tradice. Tato videa a slide shows zobrazují často starší obyvatele, s největší pravděpodobností pamětníky nuceného útěku ze Západní Sahary, jak vypráví mladé generaci o zemi, kterou byli nuceni opustit a kam se nemohou vrátit. Časté jsou rovněž slide shows dětí z uprchlických táborů, držících západosaharskou vlajku. Tento audiovizuální obsah stylizuje mladou generaci do pozice budoucích bojovníků a bojovnic za svobodu národa. (obr.8)

4.2.5. *Historie:*

Informace o nejstarší historii Západní Sahary jsou často komunikovány skrze mapy, či oskenované rukopisy, dokládající nezávislosti území dnešní Západní Sahary na Maroku (viz výše). Tato historická fakta jsou komentována tvůrcem videa. Podobný typ videí využívá i Marocká propaganda, která na základě fals tvrdí opak a snaží se upevnit uměle vykonstruovaný koncept takzvaného Velkého Maroka, jenž má původ u Hasana II. Objevují se také autentické historické záběry z období invazí Maroka do oblasti Západní Sahary, které

³⁷ Krátká videa, jejichž účelem je zachycovat aktuální moment a každodenní záležitosti uživatele.

nejčastěji zachycují civilisty prchající před nepřátelskými vojsky, dalším častým úkazem jsou záběry z takzvaného Zeleného pochodu.

4.2.6. *Politika:*

Videa s politickou tematikou jsou relativně četná a sledují především politiku mezinárodní. Jejich obsahem jsou nejčastěji záběry ze zasedání různých států na národních shromážděních, která se týkají Západní Sahary. Videa jsou často emociálně zabarvená, a to jak pozitivně, tak negativně. Můžeme narazit jak na silnou kritiku zahraničních politiků, například bývalého amerického prezidenta, Donalda Trumpa³⁸, tak i na intenzivní vyjádření podpory jednotlivých politiků, jako tomu bylo v nedávné době při situaci, kdy ve španělském parlamentu byly několika politiky vystaveny západosaharské vlajky. (Obr. 9)

4.2.7. *Hudební podklad:*

Hudba je v kontextu Západní Sahary a jejího boje za sebeurčení silným prvkem. Prominentní postavení má pak zejména hudba zpěvačky Mariem Hassan.

*Mariam Hassan se narodila v květnu 1958 v Ued Tazua, což bylo v té době území Španělské Sahary a zemřela 22. srpna 2015 v uprchlickém táboře v Alžírsku.*³⁹ Mariem po prvních intervencích Maroka a Mauretánie opustila Západní Saharu se svou rodinou (až na tři její bratry, kteří byli zabiti Maročany) a usídlila se v uprchlických táborech v oblasti Tindouf. V táborech pracovala jako zdravotní sestra a od roku 1976 se plně věnovala hudební kariéře. Její skladby se staly pro všechny Sahařany ikonou a jakousi hymnou boje i utrpení, které musí po mnoho let snášet. Tyto skladby silně rezonují i na sociálních sítích, obzvláště pak na TikToku, kde jsou často krátké klipy její přidanou hudbou doprovázeny. Její skladby znějí jak u videí, zachycujících brutalitu Maroka, tak i u těch, které zprostředkovávají poklidné záběry, zobrazující kulturní prvky Západosahařanů.

Většinová rétorika příspěvků na TikToku je tedy silně emociálně zabarvená. Pokud použijeme klasickou aristotelovskou koncepci třech složek rétoriky, příspěvky na TikToku by ve většině případů spadaly do kategorie patosu, neboť

³⁸ Ten inicioval vznik smlouvy s Marokem, která zavazuje Maroko k uznání státu Izrael výměnou za uznání svrchovanosti Maroka nad Západní Saharou ze strany USA.

³⁹ theguardian.com, 2015 <https://www.theguardian.com/music/2015/aug/27/mariam-hassan>

na svého recipienta působí především skrze emoce. Využívají hudební podkres, vizuální efekty, filtry apod.

4.3. Facebook

Aktivismus na sociální síti Facebook má relativně silnou tradici. Skrze Facebook se formovalo mnohou protestních akcí a hnutí jako například Fridays for Future, Me Too, Blacklivesmatter a tak dále. Tato hnutí a protesty, jak virtuální, tak fyzické, se staly globálně známými skrze sociální sítě, a právě jejich masové šíření na internetu zapříčinilo podporu daného tématu z mnoha států napříč světem.

Podobným způsobem, se snaží svou svízelnou situaci komunikovat i západosaharští aktivisté a aktivistky, byť jejich snahy nemají zdaleka takový ohlas jako předchozí hnutí. Aktivistická činnost Sahařanů a jejich podporovatelů z jiných států se odehrává hlavně v otevřených skupinách, na několika Facebookových stránkách a profilech.

Aktivita v těchto skupinách a na stránkách poslední dobou relativně poklesla, a to pravděpodobně díky přesunu činnosti na jiné platformy. Avšak stále můžeme dohledávat nová témata, která na této platformě poslední dobou rezonují.

Facebook v kontextu západosaharského aktivismu jednak slouží jako platforma pro zachovávání videí stažených z TikToku, ale mimo to se i zde objevují nová témata. V poslední době je v těchto skupinách aktuální především téma války na Ukrajině. Reflektuje se jednak celková situace a jednak velikost ohlasu a solidarity, kterou mezinárodně vzbudila. Z příspěvků je zjevná silná frustrace uživatelů z toho, jak svět vnímá okupaci zemí a válečné zločiny dvousečně. Příspěvky často připomínají, že obyvatelé Západní Sahary trpí mnoho let bez povšimnutí a ze zahraničí se jim dostává solidarity velmi poskromnu. Podobné kritice čelí nedostatek ohlasu na situaci blízkovýchodních států jako je Jemen, Palestina, Sýrie a podobně. Též se tu často objevuje materiál, jehož tématem je situace Palestiny, která je té západosaharské v určitých aspektech podobná.

Tyto skupiny a facebookové stránky sdílí spíše příspěvky informačního typu, jako jsou krátké zprávy u fotografií, či přímo odkazy na delší články v médiích. Nejčastěji se příspěvky věnují tématům jako jsou lidská práva, situace v uprchlických táborech a mezinárodní politické dění okolo Západní Sahary. Zajímavým jevem na této sociální síti je relativně velké množství promarockých

profilů, které systematicky napadají příspěvky v komentářích. Tyto profily často zesměšňují Západosahařany a jejich utrpení, též glorifikují marockou současnou dynastii králů. Tyto komentáře obsahují velké množství marocké symboliky (vlajky atd.) či emotikony raket a izraelských vlajek. V komentářích se často objevují hesla typu: „západní Sahara je marocká“ „Západní Sahara nikdy nebude svobodná“ „Marocká Sahara“ „Bůh žehnej Hasanu II.“ a tak dále. Prozkoumali jsme velké množství těchto profilů a zjistili jsme, že velké množství z nich se jeví jako falešné. Často na svých takzvaných profilových zdech nemají téměř žádné příspěvky a profilové a úvodní fotografie mají často promarockou nebo protizápadosaharskou rétoriku. Zjistili jsme také, že tyto profily se navzájem podporují, většinou různými pozitivními reakcemi na komentáře, které Facebook nabízí, například ikonou zdviženého palce, která funguje jako symbol vyjádření „*To se mi líbí*“. Na otázku, kdo stojí za těmito profily se nabízí několik možných odpovědí. Může se jednat o amatérskou uzavřenou skupinu, nebo propagandistickou činnost podporovanou přímo marockou vládou.

Významný aktivistický profil, který je intenzivně sledován a sdílen napříč jinými sociálními sítěmi a objevuje se i ve veřejnoprávních médiích, je účet nesoucí název: Together to end the siege of the Khaya family (@freesultana3). Tento profil spravuje jedna z nejdůležitějších západosaharských aktivistek Sultana Khaya společně se svou rodinou a dalšími ženami. Jedná se o většinově ženské uskupení, které každý den protestuje za lidská práva a proti uvěznění do domácího vězení. Sultana je uvězněna v domácím vězení na základě smyšleného obvinění z listopadu 2020. Podle tiskové zprávy OSN, zveřejněné v červenci 2021, byla Sultana a její rodina „opakovaně obtěžována marockými úřady při níž byla opakovaně napadena, jako tomu bylo v roce 2007, kdy při napadení přišla o oko“.⁴⁰ Dne 30. listopadu 2021 vydala organizace Amnesty International naléhavou výzvu „*k okamžitému ukončení brutálních útoků proti Sultaně Khayové a její rodině a k provedení rychlého, důkladného, nezávislého, nestranného, transparentního a účinného vyšetřování násilných útoků bezpečnostních sil a útoků proti ní a její rodině, včetně zprávy o znásilnění a sexuálním napadení, a zajištění toho, aby osoby podezřelé z odpovědnosti byly*

⁴⁰ ohchr.org 2021 <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2021/07/morocco-un-human-rights-expert-decries-clampdown-human-rights-defenders?LangID=E&NewsID=27244>

postaveny před soud ve spravedlivém procesu“.⁴¹ Podle zpráv Amnesty International byla Khaya opakovaně fyzicky napadána, zažívala sexuální útoky a razie v jejím domě. Například při jednom incidentu z 15. listopadu 2021 vnikly marocké bezpečnostní síly v civilu do Khayina domu, znásilnily Khayu a sexuálně napadly její sestry, matku a brutálně napadly jejího bratra.

Sultana každý den vysílá na platformě Facebook živé vysílání ze svého obydlí, kde komunikuje utrpení, kterým si ona a její národ prochází. Video často vznikají na střeše jejího domu, či před ním, kde dokumentuje svou situaci. Natáčí neustálý dohled tajné služby v civilu, jejíž příslušníci se nachází všude okolo domu i v přilehlých ulicích. Sultana samozřejmě protestuje i přímo na ulici s ostatními ženami, jak tomu bylo například 27. února 2022, k příležitosti vyhlášení Saharské demokratické republiky Polisariem. Během tohoto protestu Sultana a další aktivistky zasypaly ulici Západosaharskými vlajkami a dovolávaly se svobody. Marocká tajná služba okamžitě brutálně zakročila a většinu z nich její členové odvedli na policejní stanici. Podle Sultany byly některé aktivistky znásilněny policií.

Khaya Sultana a ostatní ženy z jejího okolí se staly symbolem síly a odvahy v boji za svobodu. Jejich fotografie a videa, která každý den tvoří, jsou výrazně sdílena ostatními uživateli. Khaya Sultana se stala společně s Mariam Hassan ikonou a symbolem nekončícího boje za svobodu.

Ve srovnání s příspěvky na Tiktoku, působí ty facebookové o poznání věcněji. Jsou méně zatížené emocemi a jejich cílem je především recipienty informovat o událostech v dění. V popředí stojí snaha o předání konkrétních informací.
(obr.10, 11)

4.4. Instagram

Ve srovnání s předchozími sociálními sítěmi, má Instagram o poznání přehlednější formu. Jednotlivé účty jsou často zaměřeny na jedno dané téma. V kontextu Západní Sahary tuto platformu ve velké míře využívají Španělští uživatelé a aktivisté. Účty, které se věnují západosaharské situaci, sdílí většinou příspěvky s militární tematikou. Způsob komunikace tohoto tématu je, dle našeho výzkumu, střízlivější a četnost glorifikačních prvků je o poznání menší.

⁴¹ amnesty.org, 2021 <https://www.amnesty.org/en/documents/mde29/5058/2021/en/>

Videa mají nádech novinářského observačního stylu, téma armády a válečného konfliktu je komunikováno objektivněji. Můžeme zde vidět i více videí a fotografií, zachycujících pohřby padlých bojovníků a bojovnic. Též jsou častěji přiznávány materiální ztráty. Ale i zde jsou samozřejmě videa, v nichž Západosaňané „úspěšně“ utočí na marocký val četnější.

Dalším početným okruhem audiovizuálního obsahu jsou fotografie běžných obyvatel uprchlických táborů. Jedná se často o portréty převážně starších obyvatel a fotografie dětí. Ani toto téma není tak ideologicky zabarvené, jako tomu je na TikToku. Záběry často zachycují děti v nenucených pozicích, například při jejich hrách a podobně.

Velmi sdíleným prvkem je opět politika. Toto téma je často řešené především u aktivistů a aktivistek ve Španělsku, jako je profil Tesh Sidi. Tato španělská aktivistka se saharskými kořeny je velmi aktivní postavou aktivismu ve Španělsku. Často organizuje protestní akce, a zároveň šíří osvětu na svém instagramovém profilu, obzvláště skrze takzvané stories kam denně přidává desítky příspěvků s tématem Západní Sahary. Pomocí nich komunikuje články a videa z politiky, zároveň také informuje o detailech hlasování, relevantních pro Západní Saharu a podobně.

Zbylé tematické okruhy se příliš neliší, často jsou sdíleny stejné krátké sekvence, jako u předešlých sociálních sítí. I na Instagramu dominuje postava Sultany Khayi, stejně jako záběry z protestů, jak v Západní Sahaře, tak i ve světě.

Příspěvky na Instagramu se svojí rétorikou podobají spíše těm facebookovým. I jejich hlavním cílem je, zdá se, předání konkrétních fakt a nových informací. Zároveň jsou na této platformě v kontextu Západní Sahary dominantní uživatelé žijící v zahraničí. (obr. 12,13)

5. Závěr

Cílem této práce bylo analyzovat audiovizuální obsah na sociálních sítích s tematikou Západní Sahary a příspěvky na jednotlivých platformách kategorizovat podle jejich tématu a následně je mezi sebou porovnat. Jsme přesvědčeni, že tento způsob komunikace může mít alespoň částečný podíl na

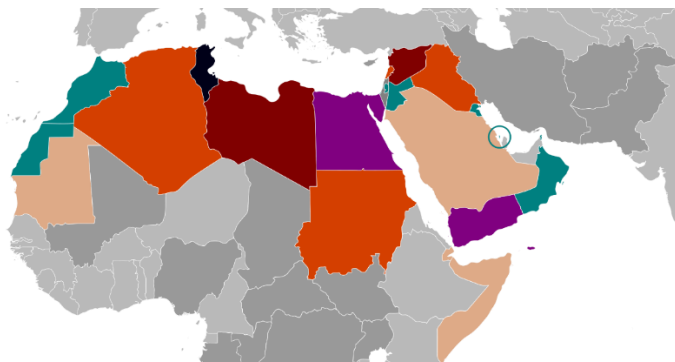
případných politických a společenských změnách. Digitální gramotnost v tomto regionu roste a s ní se snáz dostávají do veřejného povědomí zprávy a informace o represích ze strany Maroka. Zároveň jsme se snažili celou situaci historicky a politicky kontextualizovat.

Naše analýza ukázala, že rétorika na jednotlivých platformách se v určitých aspektech zásadně odlišuje. Zatímco na TikToku jsou příspěvky zpravidla emocionálně zabarvené, na Instagramu je znatelná spíše tendence zprostředkovávat fakta. Pro Facebookovou platformu jsou v tomto ohledu příznačné aktivity promarockých profilů. Snažili jsme se zároveň poukázat a podrobně analyzovat nejvýznamnější profily v kontextu Západní Sahary, kterými jsou Sultana Khaya a Tesh Sidi.

Západní Sahara je příkladem národa, který i přes dlouholeté represe ze strany mnohem větší země nepřestává bojovat za lidská práva, především na právo za sebeurčení. Tímto textem jsme se mimo jiné snažili vyzdvihnout i fakt, že drtivá většina aktivistů Západní Sahary jsou ženy. Považujeme za zarážející, že v době, kdy v západním světě silně rezonuje téma feminismu a důležitosti na právo identifikace sebe sama, zavírá Evropa i USA nad situací Západní Sahary oči. Doufáme, že tento text alespoň částečně zvýší povědomí jednak o situaci země, a jednak o odvaze, otevřenosti a síle tohoto národa i jeho jednotlivců.

Obrazové přílohy:

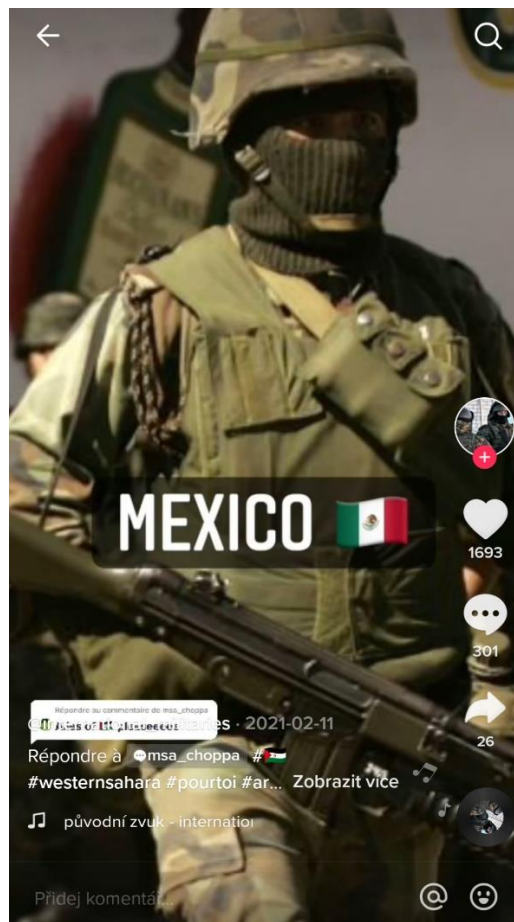
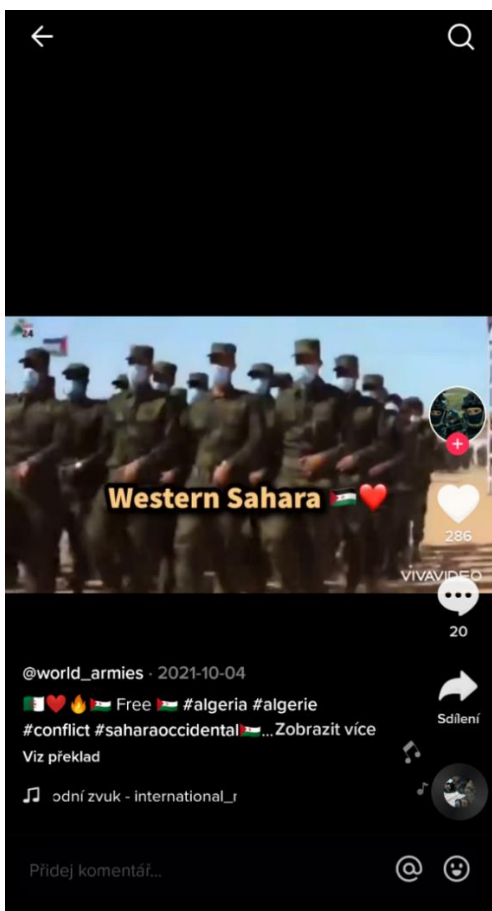
(Obr.1)

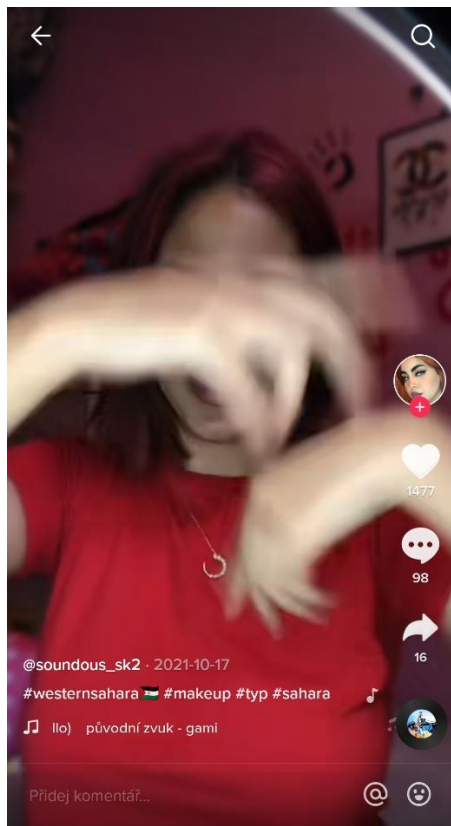
■ vládní převraty ■ Vládní převrat ■ Občanská válka ■ Protesty a vládní změny ■ Větší protesty ■ Menší protesty ■ Další protesty a vojenské akce mimo Arabský svět

https://cs.wikipedia.org/wiki/Arabsk%C3%A9_jaro#/media/Soubor:Arab_Spring_and_Regional_Conflict_Map.svg

TikTok, obr. (2,3)

TikTok, obr. (4,5)

TikTok, obr. (6,7)

TikTok, obr. (8)

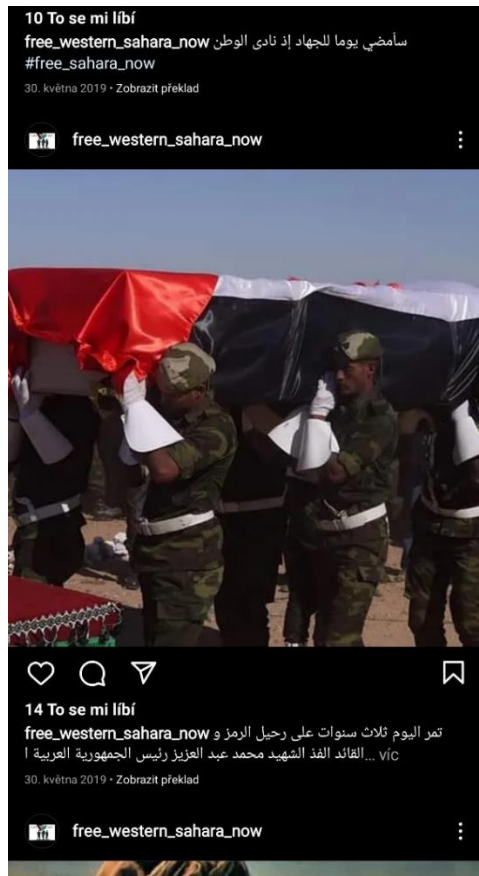
TikTok, obr. (9)

Facebook, obr. (10,11)

Instagram, obr. (12,13)

Literatura:

BELLIN, Eva. Reconsidering the Robustness of Authoritarianism in the Middle East: Lessons from the Arab Spring (s). *Comparative Politics*. 2012, **44**(2), 127-149 Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/23211807>

BERKOVÁ, Helena. Falešná nebo stará videa údajně z války na Ukrajině, BBC přinesla návod, jak se nedat oklamat. iRozhlas [online]. 2022. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/falesna-videa-dezinformace-bbc-navod-poznavani_2203141735_pik

CLARK, Janine A. a Frédéric VOLPI. Activism in the Middle East and North Africa in Times of Upheaval: Social Networks Activisms and Interactives. *Social movements studies*. 2019, s. 1-16.

DENSELOW, Robin. Mariem Hassan obituary. *The Guardian*. [online]. 2015. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/music/2015/aug/27/mariem-hassan>

DEUBEL, Tara Flynn. Mediascapes of Human Rights: Emergent Forms of Activism in Western Sahara. *Transmodernity. Special Issue: Sahara*, 2015, **5**(3), 5-19. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/i24772475>

HESOVÁ, Zora. Arabské jaro: půl roku egyptské revoluce. *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. 2011. Dostupné z: <https://www.amo.cz/arabske-jaro-pul-roku-egyptske-revoluce/>

HODGES, Tony. *Western Sahara: The Roots of a Desert War*. Chigago: Lawrence Hill Books, 1983. ISBN: 978-0882081526

IQBAL, Mansoor. Tiktok Revenue and Usage Statistics. *Business of Apps* [online]. 2022. dostupné z: <https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/>

LAMAMRA, Nisrine Amel. Western Sahara since the Arab Spring: Is there any hope? *Accord*. [online]. 2015. Dostupné z: <https://www.accord.org.za/conflict-trends/western-sahara-since-arab-spring/>

ROSS, Carmen. Western Sahara: Forgotten first source of the Arab Spring. *The Guardian* [online]. 2012. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/commentisfree/cifamerica/2012/apr/17/western-sahara-forgotten-first-source>

RUIZ, Miguel Carlos. El Largo Camino Jurídico y Político hacia el "Plan Baker II": Estación de Término. *Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales y Estratégicos* [online]. 2006. Dostupné z: <http://www.realinstitutoelcano.org/documentos/74.asp>

RUIZ, Miguel Carlos. *El Sahara occidental y España: historia, política y Derecho: Análisis crítico de la política exterior española*. Madrid: Dykinson, 1995.

SPRINGEROVÁ, Pavlína. Západní Sahara – příběh neukončené dekolonializace. *Politologická revue*. 2005, **11**(2), 40-61.

SPRINGEROVÁ, Pavlína, Lenka POLCEROVÁ a Michaela KUDYNOVÁ. *Západní Sahara – zapomenutý konflikt*. Olomouc: Periplum, 2011. ISBN 978-80-86624-60-0.

VRABEC, Michal. *MEZINÁRODNÍ DIMENZE KONFLIKTU V ZÁPADNÍ SAHAŘE 1975-1991*. Praha, 2007. Bakalářská práce. Univerzita Karlova.

Anonymní zdroje:

Morocco: UN human rights expert decries “clampdown” on human rights defenders. [online]. 2021. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2021/07/morocco-un-human-rights-expert-decries-clampdown-human-rights-defenders?LangID=E&NewsID=27244>

Morocco’s King Says Western Sahara Status Not Up For Debate, Aljazeera [online]. 2021. Dostupné z: <https://www.aljazeera.com/news/2021/11/7/moroccos-king-says-western-sahara-status-not-up-for-debate>

Peace Treaty Between the Polisario Front and the Islamic Republic of Mauritania. In: Algiers, 1979.

Stránky Mezinárodního soudního dvora v Haagu - <http://www.icj-cij.org/>

Urgent Action – Saharawi Activists Raped by Moroccan Forces [online]. 2021 Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/documents/mde29/5058/2021/en/>

Audiovizuální zdroje:

18 Days in Egypt. Dokubase [online]. 2011. Dostupné z: <https://docubase.mit.edu/project/18-days-in-egypt/>

Cultures of Resistance Filmes 2020. *Life is Waiting: Referendum and Resistance in Western Sahara | Documentary* [youtube video] dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=9QzRzm4uFxU&t=2398s>

Katchholmes, 2016. *Music of Exile from the Saharawi of Western Sahara* [youtube video], dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=KdB6OHjD-Uo>

Lost land. [film] Režie: VANDEWEERD, Pierre-Yves. Belgie/Francie, 2011.

Social media’s role in the Tunisian Arab Spring. 2015. [video] Dostupné z: <http://america.aljazeera.com/watch/shows/morning-news/2015/12/how-social-media-played-a-role-in-tunisia.html>

Tangerino Beduino, 2011. *Noah Chomsky and Western Sahra* [youtube video], dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=JTjOt0Pz0BQ>

Audiovizuální zdroje – sociální sítě:

Facebook

Instagram

TikTok

Tato práce je věnována všem Západosahařanům a národům, které trpí pod okupací cizího státu.